

Pósa Lajos ébresztése

Pósa Lajos nagyon is megérdemli az ébresztést!

Nem feladatom most Pósa Lajos életének, irodalmi pályafutásának ismertetése, hanem arra szeretnék nyomatékosan rámutatni, hogy költői és gyermeklap-szerkesztői munkássága milyen nagy jelentőségű a magyar irodalmi élet, a tömegek költészetre kaphatása és olvasásra nevelése szempontjából.

Ezernyi gyermekvers, köztük legalább 40 remeklés és az általa negyedszázadon át mintaszerűen szerkesztett *Az én ujságom* meghatározóan szólt bele gyermekeink, sőt akkori felnőtteink tömegeinek irodalmi ízlésre és fogékonyságra nevelésébe, vallásosságának, erkölcsiségének és hazafiságának táplálásába.

Hadd idézzem most irodalmi életünkben mindmáig páratlan népszerűségének néhány dokumentumát.

Szinnyei József *A magyar írók élete és munkái* c. művében többek közt ezt írja Pósa-ról: Amikor 1889-ben, mint már országszerte ismert gyermekköltőt a Singer és Wolfner-cég egy megindítandó gyermeklap, *Az én ujságom* szerkesztőjéül meghívta Budapestre, Szeged nehéz szívvel vett tőle búcsút. Aranytollal tisztelték meg, többszáz gyermekolvasója arcképéből készített albumot nyújtottak át neki, s a szegedi intelligencia (értsd: értelmiség) búcsúünnepet rendezett tiszteletére. Már Pesten dolgozott, amikor a gyorokménesi szőlőbirtokosok elhatározták, hogy évenként egy hordó kitűnő ménesi borral ajándékozzák meg nevenapján kedvenc írójukat. A millennium évében egy művészileg faragott hordóban adta át a küldöttség a bort a Pósa-asztal tagjai számára. Ez az asztal hosszú éveken át volt afféle baráti-, szerkesztőségi-, író-avató-, irodalmi közösség.

Pósa versei közül 400-nál többet zenésítettek meg, legtöbbször Dankó Pista, a híres szegedi nótaszerző, akinek a temetésén, Szegeden Pósa Lajos mondta a gyászbeszédet. Ezt a temetést Móra Ferenc le is írja. Íme néhány ezek közül a dalok közül, amelyek még ma is élő elemei dalkincsünknek: Szőke kislány, csitt, csitt csitt... Megkondult a kecskeméti öregtemplom nagyharangja... Még azt mondják, nincs Szegeden boszorkány... Csillog a szép karácsonyfa, az égből egy angyal hozta... amit valamennyien el fogunk énekelni karácsonykor – csak éppen nagyon kevesen fogják tudni azt, hogy ez Pósa-nak a verse.

A jelentős kortársak közül, akik behatóan és elismerően foglalkoztak Pósa-ával, ki kell emelnünk négy embert. Első nagy gyermekpszichológusunkat, Nagy Lászlót, Herczeg Ferencet, Móra Ferencet, és a sárospataki nagy nekrológ-író professzort, Radácsy Györgyöt. Nézzük csak meg, miért tartották ők méltán igazi nagynak Pósa Lajost.

Nagy László, akinek két könyvét – az egyik a gyermek-rajzokról szólt, a másik pedig a gyermeki érdeklődésről – a külföld is nagy elismeréssel fogadta, és aki haláláig legjelentősebb művelője volt a magyar pszichopedagógiai szakirodalomnak és elsőszámú magyar hirdetője a tehetségvédelem fontosságának. 1906-ban kilenc oldal terjedelmű, rendkívül alapos elemző tanulmányt írt a korában jelentős pedagógiai folyóiratban, a *Magyar Tanítóképző*-ben Pósa Lajos gyermekvers költészete címen. Hadd idézzek most néhány részletet ebből a tanulmányból, hogy lássuk, kortársai, a jelentős kortársai hogyan értékelték őt: „Ahol a gyermeki vidám zaj felzendül, ott eltűnnek a sötét fellegek s felragyog a napsugár, óh, a boldogság boldogít... A gyermek, miként a költő, egy elképzelt világban él, a gyermek képzeletének kicsiny szárnyacsattanásai nem engedik, hogy a való élet keservei mellett sokáig megmaradjon, de arra indítják, hogy mindent, ami őt a külvilágban körülveszi, lelkének játsszi foglalkoztatására felhasználja. Megrendíthetetlen optimizmusa megaranyoz mindent, ami körülötte létezik. Pósa a gyermeki életnek eme költői vonásait meglátta, s annak minden báját finom gyöngédséggel élénk varázsolta. Pósa azon a mezőn, amelyet Arany és Petőfi egy-egy pillanatra észrevett – de amely mellett költőink nagy része elsurrant – tanyát ütött, magába szívta annak illatát, beleélte magát égi harmóniájába, mohón élvezte, amit e földi paradicsom nyújt, s meleg lelke megtermékenyülvén, az élet tiszta gyönyörűségeit, fennkölt igazságait lehelleltszerűen finom költeményekbe foglalta, s megszületett a költészetnek egy új faja: a gyermekköltészet. És ez a gyermekköltészet egyúttal családi költészet is, mert a gyermeki életjelenségeit mindenkor a családi élet keretébe helyezi bele. Pósa verseiben a családi élet ezerféle vonzó apró jelenetei elevenednek meg. Pósa költészete a családi élet felmagasztalása is, amelyből az embernek fennkölt érzelmei, legtisztább, legnemesebb érzelmei fakadnak. Pósa-nak a gyermekről és a családról írt néhány

költeménye tökéletes mestermű s örökbecsű gyöngye a magyar irodalomnak.“

Tovább idézem: „Pósa Lajos költeményeivel rohamosan meghódította a gyermekvilágot. A pedagógiai gyermekköltészet satnya virágai rövid időn belül eltűntek a sötétségben s a családi és iskolai élet egén csak egy csillag, a Pósa költészete ragyogott. Az ő versei, a gyűjteményes kiadványok, a gyermekújságok, a tankönyvek és olvasókönyvek révén eljutottak a palotákba és a kunyhók-ba. A gyermekek százezrei szavalták és szavalják Pósa verseit. Ezer és ezer olyan gyermek szívja magába Pósa versművészetének szellemét, akik azelőtt talán soha verset nem hallottak, más gyermekek pedig külföldi zamatú, vagy egyáltalán nem nekik való versélményeken nőttek fel. A gyermekek a Pósa versein megtanulják s megszeretik a versművészetet élvezni, lelkük művészi szellemet, formákat vesz magába, s előkészülnek a magasabb nemes kultúra befogadására. Alig van költője Magyarországnak, akinek nagyobb hatása lenne a nemzedék művelődésére, mint Pósaé. Pósa a gyermekéletnek minden apró-cseprő eseménye iránt érdeklődik, nincsen olyan húrja a gyermek érzelmvilágának, amely az ő finom lelkében rokonhangot ne pendítene meg. Felületes bírálók mondogatják, hogy a Pósa versei tele vannak cicomával és az ő csilingelő mondásai csak a fülnek szólnak s nem az értelemnek. A zenei elem túlságos alkalmazásában is Pósaé kell igazat adnunk. Gyermeklélektani igazság, hogy a gyermek a versben elsősorban a zenét keresi. A gyermek az ütem, a hangzatos rímek és a jól csengő szavak kedvéért tanulja meg a verset s a zenei elemek különös hangsúlyozásával is mondja fel őket. A gyermek lelkében a költészet és zene még nem elkülönült, hanem nagyon is összetartozó tényezők. Akik tehát a zenei elem gazdagságát a gyermekversekből számúzni akarják, csupán a felnőtt ember álláspontjára helyezkednek.” Érdekes, hogy később Kosztolányi is azt mondja, hogy aki felnőtt mértékkel méri a Pósa verseit, persze nem tartja értéknek. De ez a legnagyobb baj. Hát a gyermek szemén keresztül kell nézni és Nagy László pontosan arra mutatott rá, hogy mennyire a gyermeknek szólók voltak ezek a versek. Nincs rá lehetőség, hogy tovább idézzek Nagy László hiteles tartalmú tanulmányából.

A lehető legmagasabb művészi fokon találjuk meg Pósa verseiben mindazokat a formai és tartalmi elemeket, amelyek mai gyermekvers költészetünk legjobb termését is jellemzik. Elsősorban Weöres Sándor gyermekverseire – Bóbita – gondolok itt. Mozgás, akció, zenei hangzás, ritmus, rím, alliteráció, ismétlések, variációs ismétlések, megannyi nélkülözhetetlen formai kellékei a gyermekversnek. És hadd mondjam meg: meggyőződésem az, hogy Pósa nélkül nincs Weöres Sándor. Tartalmi szempontból különösen a gazdag érzelmi töltést, az idealizmust, az optimizmust, a derűt, harmóniát a természet-, a család- és hazaszeretetet, az erkölcsi jóságot értékelhetjük a gyermekekkel együtt igen gazdag változatban Pósa gyermekverseiben.

Nagy László remeklésnek tartja az ismert népmesék verses feldolgozását: Kis gömböc, Kaczor király, stb, stb... Vége-hossza nincs a felsorolásnak. A rövidebb, tréfás mesék közül külön kiemeli a következőket: Lagzi a konyhában, Fel is út, le is út... A kis prücsök, Csali mese. Én ezeket annakidején az ő újságjában: Az én újságomban olvastam.

Nagy László így fejezi be tanulmányát: „Nekünk, tanítóknak komolyan kell érdeklődnünk Pósa költészete iránt, mert e költészet a leggazdagabb és legértékesebb segéd-eszköze a magyar tanító nevelőmunkájának.” S ha ehhez hozzátesszük még, hogy a Pósa gyermekversei egy pozitív, fejlett, kongruens erkölcsi világot tárnak fel az igazság győzelmével, akkor azt kell mondanunk, hogy ma is nagyon-nagyon időszerű a Pósa ébresztgetése.

Most lássuk azt a bevezetést, amelyet Herczeg Ferenc Pósa 1914-ben megjelent jubileumi gyermekvers-kötete elé írt: „A nagyok közül a kicsinyek ismerik, megértik, és szívükből szeretik a költőt, aki jobban tud beszélni az ő nyelvükön, mint tudott előtte bárki más. A nagyok közül azok méltatják és tisztelik leginkább, akiknek megadatott a tehetség, hogy a gyermek szemével lássanak és a gyermek szívével érezzenek. Elsősorban a tanítók és a szülők. Pósa, mint gyermekköltő úttörő volt Magyarországon. A legelső és a legnagyobbik. Letért az addig járt utakról, visszament minden költészet ősi forrásához, a népdalhoz, s olyan új és mégis édesen ismerős hangon dalolt a magyar gyermekeknek, hogy azoknak egyszerre megnyílt a szívük. A mostani kötettel a magyar gyermekversek javát adjuk át az olvasónak, van a versek közt olyan, pl. a Hintóka, ringóka című gyönyörű dal – mondja –, amelynek ritmusában valami ősi és titokzatosan bájos muzsika lüktet. Mintha az anyatermészet dúdolná a lengő hintán ujjongó gyermeke fülébe.” Íme...

Móra Ferenc, akit fiatal újságíróként a Dankó Pista temetésén fedezett fel a gyermekirodalom

számára Pósa, s aki élete végéig hűséges szerkesztőtársa volt Pósanak, a Költő című írásában maradandó emléket állított Pósanak: „Sohase tudtam eljutni a szülőfalujába, Radnótra, de láthatlanul is megesküszöm rá, hogy az valami itt felejtett darabja lehetett a Paradicsomnak, legalább addig, amíg Pósa Lajos hazajárt bele. A többi világot az angyalaival együtt teremtette az Uristen, de a Balog völgyét a maga kezével szabta ki jókedvében, édes délutáni álmom után. Maga gömbölyíthette vadszékfűs halmait, szépasszony tenyerű virággal teleszótt lankáit, maga szegte be nefelejccsel az ér ezüst pántlikáját és Pósaék kertjének galagonya bokraira ő parancsolta ki a legszebb szavú pintyöket. Majd így folytatja: Én most onnan jövök, Pósa szülőházából, Hontból, Gömörből, Nógrádból, a Garam és Ipoly mellől: apró magyarok Pósa verseket mondtak nekem – mint ahogy itt is fogunk hallani majd közülük jó sokat – az idősebbek pedig azt kérdezték tőlem, hogy hol van Pósa Lajosnak a szobra?” (Radnóton van szobra – akkor még nem volt sehol.) Azt mondta Móra, hogy „ha valaki költő szobrot érdemelt volna attól a kortól, amelyik nemzeti renaissance-nak nevezi magát, Pósa Lajos akkora szobrot érdemelne, mint a Gellért-hegy. De szobor nincs akkora se, mint egy papírnehézék, s Pósa özvegyének nincs egyéb ingatlana a kerek világon, mint a költő sírja. Jól is van ez így. Mert míg az özvegy odajár kisírni a szíve hét fájdalmát, addig zöld marad rajta a borostyán. De aztán még a fülemülék se fognak rátalálni a beomlott sírra, amelyben a legfehérebb szívű költő porlad, aki bohókás rímeivel kacagni, könnyen kihulló és könnyen száradó könnyeivel sírni és puha ágyukban az Isten elé térdelni időtlen időig fognak még a magyar gyerekek.”

Lássuk most azt a nekrológot, amelyet a nála három évvel idősebb pataki öregdiák, Radácsy György írt róla halála évében, 1914-ben: ő is szuperlatívuszokban méltatja a költőt, a színvonalas gyermekvers-költészet megteremtőjét és kifogyhatatlan leleményű művelőjét. Íme néhány sor írásából: „A milliónyi magyar gyermek Pósa bácsijának nem árthat a halál. A radnóti Pósa Lajos, a rimaszombati és a sárospataki diák új időszakot nyitott a magyar gyermekköltészet történetében. Az ólomlábú, szárnyatlan gyermekköltészetbe belelehelte a gyermek egész szívét-lelkét, mosolygó, szertelen vágyait, álmait, mesés reménykedését. Belé az egész gyermeket, a családot, mint a gyermekek imádó seregét és a hazát, a magyar hazát, ennek forró szerelmét, imádatát, s mindezt annyi közvetlenséggel, amennyivel magyar költő ő előtte a gyermekvilágot meg nem szólaltatta soha. A kakukkfűves pázsiton, a búzavirágos mezőn, a madárdaltól zengő csallitokban, a szántóvető, arató fiúk és leányok ajkáról tanulta ő a népit, a gyermeket, s úgy megtanulta, hogy magával vonta, magához ölelte, szívérványszínű szalagokkal magához kötötte azokat, akikről Jézus hirdette: Bocsássátok hozzá a gyermekeket, mert az ilyeneké az Isten országa. Mi, akik még régi, nehézkes formájú verseken nevelődtünk, s a zsoltárok szögletes formái között botorkáltunk, mi érezzük s tudjuk azt, hogy mit hozott a Pósa költészete a magyar ifjúságnak, a magyar családoknak, a magyar iskoláknak! Csemegét: erdei mézet, mezei illatot, füvek, fák, állatok, emberek szerelmét, minden más szeretet felett. A gyermekirodalom 30-40 évvel ezelőtt és ma: ég és föld különbség, s ebben a különbségben ott mosolyog felénk a Pósa bácsi lelke, Istentől áldott lelke.” Szép megemlékezését így fejezi be Radácsy György: „Úgy temették el, mint a nemzet egyik nagy napszámosát: millió gyermek könnye, sóhaja, szívbéli áldása kísérte sírjába s lelke visszajár a karácsonyi örömneppeken, a gyermekszobák meseszülő levegőjében, a népiskolai vizsgálatok szavalataiban, az ártatlan lelkek szűzies örvendezéseiben, fülbemászó, égbeszálló imádságaiban, s míg lesz magyar család és magyar gyermek, a Pósa bácsi neve feledhetetlen marad.”

Hát, nem így történt... Pósa neve, szellemi hagyatékával együtt mintegy 40 éven át feledett név, életműve porlepte könyvtárc-polc-töltelék volt. Azé a Pósaé, akit – talán nagyon kevesen tudják ezt – kortárs tisztelői többen Nobel-díjra is javasoltak, éppen úgy, mint Herczeg Ferencet. Ha van is ebben némi túlzás, magam is, aki gyermekkoromban mohó olvasója voltam lapjának, s aki később meglehetősen sokat foglalkoztam gyermekirodalommal, hiszem és vallom mindazt a jót, elismerést, amit Szinnyei, Nagy László, Herczeg Ferenc és Móra Ferenc, valamint Radácsy nagyapám írtak, mondtak róla.

S akkor még nem esett szó gazdag, ízig-vérig magyar nyelvről, s arról, hogy milyen bámulnivalóan nagy volt, mint a hazai gyermekrajtő igazi megalapítója, mindeztől kezdve legjobb gyermekújságunk, Az Én Újságom szerkesztője. Maga köré tudta gyűjteni kora legkitűnőbb íróit, akik közül többet ő nevelt ifjúsági íróvá, beleértve Móra Ferencet, (Kincskereső kisködmön, Csili-csala csalamádé mind az ő lapjában jelent meg), Sebők Zsigmondot (Dörmögő Dömötör és Bogarak háborúja). Lőrinczy György, Gaál Mózes, Bársony István, Lampérth Géza, Krúdy Gyula, Bródy

Sándor és még annyian mások az ő lapjában és asztala mellett éltek lüktető irodalmi életet, s lettek rangos ifjúsági írókká.

Döbbenetesen nagy koncepciójú gyermekújság-szerkesztő volt. Lapja rovatai, amelyek kiállták évtizedek kemény próbáit, önmagukért beszélnek. Elbeszélések, mesék, mondák, színdarabok és leírások, versek és versesmesék, ismeretterjesztő közlemények és vegyesek, játékok, aranykalászok, közmondások, nagyapó tréfái, egy kis fejtörő, a szerkesztő bácsi postája.

Magamról tudom, milyen élmény volt a gyermekolvasóknak, ha a valamennyi számban közölt rejtvényfejtők hosszú-hosszú névsorában rátaláltak a saját nevükre.

Az Én Újságom szinte az egész akkori magyar gyermeksereget megmozgatta, s ugyan ki ne hallotta volna Bóka László szájából, vagy olvashatta volna tollából a Dörmögő Dömötör dicséretét. Mennyi mindent tanulhatnának tőle mai gyermeklap-szerkesztőink, gyermekirodalom gondozóink.

Lássunk még néhány jellemző adatot Pósa utóéletéről! Szerb Antal 1930-ban megjelent remek Irodalomtörténete nevét sem említi. S bár Horváth János A magyar versek könyvében, 1937-ben két versét közli (A vásárhelyi sétatéren és a Szőke kislány), az 1942-es Móricz-féle Magvetőben ismét nem található tőle vers, s a jószemű Kovács Máté 1944-ben megjelent Szép magyar versek c. gyűjteményében sem szerepel Az apró-szentek világa c. gyermekvers-csokorban.

S hadd mondjam most el fájdalmas önkritikaként: az én Útravaló c. gyűjteményemben sincs 1947-ben egyetlen Pósa vers sem. Utólag ezt csak azzal tudom megmagyarázni, hogy azokban az időkben hasonló átok sújtotta a Pósa verseket, mint az előbbi időszakban annyira népszerű magyar nótákat, közöttük a Pósa-Dankó nótákat is.

Egy antológia-szerkesztő költőnek, Csanády Imrének kellett eljönnie, hogy feloldódjék a hallgatólagos, de nagyon hatásos zárlat (mai szóval szilencium). Az ő 1959-ben megjelent Századvégi költők c. gyűjteményében már tíz Pósa vers szerepel. Így az Icinke-picinke... (iciri-piciri: Móricz), A kis növendék... Az ábécé három darabja, Ősz felé... Mese, mese... Jó reggelt... Csutak Matyi sípja és a Nyúlháj, daruháj... Csalimese.

Irodalomtörténetírásunkban pedig egészen 1983-ig kellett várnunk Nemeskürty Istvánra, aki remek könyvében 14 sort szentel Pósának (!), vagyis éppen kétszer annyit, mint Benedek Eleknek. Most már nincs is más hátra, mint az, hogy rokonszenvvel és odafigyeléssel, empátiával hallgassunk meg néhány Pósa verset.

Köszönöm a figyelmüket.